

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра нової та новітньої історії
(повна назва кафедри)

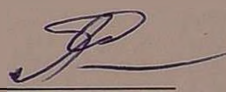
Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему : «Дипломатія Петра I в роки Північної війни»

«Peter I diplomacy at the time of the Northern War»

Виконала : студентка денної форми навчання
Спеціальности 6.020302 Історія
Федченко Яна Василівна

Керівник к.і.н., доц. Мілевич С.В.
Рецензент к.і.н., доц. доц. Немченко І. В.

Рекомендовано до захисту :

Захищено на засіданні ЕК №2

Протокол засідання кафедри

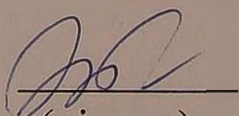
протокол № 28 від 16.06, 2017р.

№ 14 від 22.05, 2017 р.

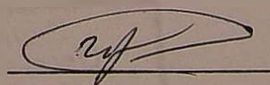
Оцінка добре / С / 75
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Дьомін О. Б.

(підпис)

Гребцова І. С.

Одеса - 2017

ш/к 429804

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Огляд джерел та історіографії.....	7
Розділ 2. Дипломатична підготовка Північної війни.....	17
Розділ 3. Зовнішня політика Росії у 1700 - 1709 роках.....	26
Розділ 4. Міжнародні відносини у після полтавський період (1709-1721 р.р.).....	40
Висновок.....	52
Список джерел та літератури.....	56

ВСТУП

Дипломатія займає величезне місце в діяльності Петра Великого. Першим з російських царів він став особисто підписувати міжнародні договори. Ця деталь як би символізує той факт, що Петро створив нову російську дипломатію, подібно основи регулярної армії, флоту і інших державних інститутів Російської імперії. У сфері дипломатії особливо наочно виявилися результати його титанічної роботи по зміцненню могутності Росії, що перетворилася на велику державу.

Розвиток відносин Росії із Заходом і Сходом у XVIII столітті значною мірою обумовлювався національними інтересами зростаючого Російської держави і було направлено на зміцнення безпеки його кордонів, підвищення міжнародного авторитету країни, територіальні придбання. Основні напрямки зовнішньої політики Росії цього періоду - північно-західний і південний - визначалися боротьбою за вихід до незамерзаючих морів, без чого неможливо було вирватися з економічної і культурної ізоляції, а, отже, подолати загальну відсталість країни, а також прагненням придбати нові землі, зміцнити безпеку кордонів і поліпшити стратегічне положення Росії.

Велика Північна війна 1700-1721 рр. стала поворотним пунктом в історії багатьох країн і народів Північної та Східної Європи. Даний конфлікт сприяв укладенню ряду військово-політичних договорів між Росією і Данією - Норвегією, Росією і Саксонією, а в 1704 р. між Росією і Річчю Посполитою, спрямованих проти Швеції.

Актуальність даної роботи зумовлена великим інтересом до історії Росії, її зовнішньої політики і міжнародних відносин за часів правління Петра I, що значною мірою пов'язане з тим, що Північна війна спричинила грандіозні структурні зміни на політичній карті балтійського регіону.

Сила зовнішньої політики Петра полягала в тому, що він не розкидався на кілька проблем, а зосереджувався на одній; цієї однієї проблеми він і направляв всі зусиль своєї дипломатії, відмовляючись від виконання інших,

раз вони не стояли на першій черзі. Так, польське питання для Петра існував тільки в рамках Північної війни. Єдиний раз Петру довелося проти волі ухилитися від цього основного принципу його зовнішньої політики, - це було в 1711 році, під час нав'язаної йому війни з Туреччиною. Цим відрізняється зовнішня політика Петра I від суперечливої політики його попередників.

Відмінною рисою зовнішньої політики Росії в першій чверті XVIII століття була її висока активність. Майже безперервні війни, які велися Петром, були спрямовані на вирішення основної загальнонаціонального завдання - здобуття Росією виходу до моря. Без вирішення цього завдання неможливо було подолати техніко-економічну відсталість країни і усунути політичну і економічну блокаду з боку західноєвропейських держав і Туреччини. Петро прагнув зміцнити міжнародне становище держави, підвищити його роль в міжнародних відносинах. У ситуації, що склалася, Росія повинна була або стати залежною державою, або, подолавши відставання, вийти в категорію Великих Держав. Саме для цього Росії потрібен був вихід до морів: судноплавні шляхи швидше і безпечніше, Річ Посполита всіляко заважала проходу купців і фахівців до Росії. Країна була відрізана і від північних і від південних морів: вихід в Балтику замикала Швеція, Азовське і Чорне моря тримали турки.

Мета бакалаврського дослідження полягає в тому, щоб вивчити зовнішньополітичну діяльність Петра I, перш за все його дипломатію у роки Північної війни, дати їй об'єктивну оцінку.

Для досягнення поставленої мети уявлялося необхідним вирішити такі дослідницькі завдання:

- охарактеризувати історичні джерела та дослідницьку літературу з проблеми;
- дослідити основні результати зовнішньої політики Петра I на початку його правління, визначити значення дипломатичної підготовки до Північної війни;
- проаналізувати розвиток міжнародних відносин країн - основних

учасниць Великої Північної війни 1700-1721 рр. –

Об'єктом дослідження являється Російська держава в кінці XVII - першої чверті XVIII століття, її міжнародне становище, насамперед, реалізація міжнародних інтересів на півдні і півночі.

Предметом дослідження даної роботи є зовнішня політика Петра I, в ході якої відбулися зміни на політичній карті Північної Європи, коли на зміну військовій гегемонії Швеції в балтійському регіоні прийшла нова, мультиполярна система.

Цілі і завдання дослідження визначили хронологічні рамки роботи. Рамки дослідження охоплюють період кінець XVII- чверть XVIII ст.

Велика Північна війна і її вплив на долі всього європейського континенту, окремих країн і регіонів ось уже триста років займають не тільки професійних істориків, але багатьох, хто цікавиться історією. Саме в цей період відбулася воістину фундаментальна перебудова всієї політичної карти регіону.

Література і джерела, присвячені царюванню Петра I і особливо Північній війні, досить великі. До моменту воцаріння Петра I, в Росії була налагоджена досить хороша канцелярія, з величезною кількістю писарів, мало місце публіцистика, за царя перебували писарі які фіксувати різні події з яких можна дізнатися про той чи інший факт.

Під час виконання дипломного дослідження я використовувала наступні загальнонаукові методи: аналіз, опис, класифікація, а також історико-порівняльний, хронологічний та біографічний методи. Під час збору матеріалу й підготовці даної роботи я використовувала досягнення дореволюційної, радянської і сучасної історіографії, вивчала монографії, статті, матеріали документальних публікацій, різні види опублікованих історичних джерел; намагалася послідовно застосовувати принципи історизму й об'єктивності.

Дипломна робота поділяється на 4 розділи. Перший розділ це огляд джерел та історіографії в ній я описую використану літературу. Другий розділ це дипломатична підготовка до Північної війни, розділ присвячений характеристиці подій на південно-західному напрямку і насамперед стосується питань, пов'язаних з підготовкою до війни. Основна частина це 3 і 4 розділ - зовнішня політика Росії у 1700 - 1709 роках і міжнародні відносини у після полтавський період (1709-1721 рр.) саме в цих частинах описується сам хід війни та завершення Північної війни. У розділі розглянуті міжнародні відносини на початку Північної війни, пошук Росією союзників, говориться про військові дії під час Полтавської битви, діяльність Росії по підготовці переговорів, коли змінилася міжнародна обстановка і російські дипломати додавали усіх зусиль для пошуку нових і підтвердження старих союзних договорів. Також можна узнати про події післяполтавського періоду, коли Росія грала видатну роль у європейських справах, але старі держави намагалися зберегти свій міжнародний вплив та силу.

У заключній частині дипломного дослідження зроблені висновки з основних питань теми. Під час роботи над темою було опрацьовано 10 одиниць джерел та 64 одиниць наукових та науково-популярних досліджень.

ВИСНОВОК

Напередодні царювання Петра Росія знаходилася на порозі остаточної поразки і втрати незалежності, але за своє правління Петро I досягає того часу, коли в міжнародних справах побачили Росію такою, якою хотів він бачити сам: повноправною, шанованою, і коли треба - грізною учасницею загальноєвропейської історії.

На відміну від своїх попередників Петро I подолав опір всієї Європи і домогся піднесення Росії як сильної держави.

В епоху Петра I були визначені основні напрямки міжнародної політики, якими керувалися правлячі кола протягом XVIII століття.

Зовнішньополітична діяльність Петра I, його майстерна дипломатія сприяли зміцненню міжнародного авторитету Росії і незалежного розвитку в багатьох сферах життя: від виробництва матеріальних продуктів до створення духовних цінностей - науки, культури, мистецтва.

Петрівське царювання знаменно тим, що в деяких областях, наприклад у створенні флоту, армії, окремих галузей промисловості, вельми значне відставання було надолужити і подолано в лічені роки.

Перемога Росії в Північній війні 1700-1721 рр. мала величезне значення. Вона зміцнила міжнародний авторитет країни, висунувши її в число найбільших європейських держав. Визнанням цього була зміна її назви: з 1721 року його офіційно стала іменуватися Російською імперією. Велика заслуга в успішному завершенні тривалої боротьби за Балтійське узбережжя належить Петру I.

У Північній війні розкрилися і отримали всебічний розвиток чудові таланти Петра I як політика і військового стратега. Він проявив глибоке розуміння війни, правильно оцінював міжнародну обстановку і її вплив на збройну боротьбу. Стратегія Петра I визначалася державною політикою і

ґрунтувалася на мобілізації всіх сил і засобів країни для досягнення поставлених завдань.

Стратегія Петра I носила рішучий характер і була спрямована головним чином на розгром живої сили ворога. Основним засобом знищення противника був бій. Широко практикувався метод ліквідації ворожих угруповань по частинах, а також дії рухомих летючих загонів по тилах ворожих військ.

Петро I був противником кордонної системи ведення війни, що панувала тоді в країнах Західної Європи. Він не розкидав свої війська, а вміло зосереджував їх на вирішальному напрямі. залежно від обстановки застосовувалися різні способи стратегічних дій. Так, в перші роки Північної війни Петро I майстерно здійснював стратегічну оборону, розраховану на вимотування ворога і виграш часу з метою створення сприятливих умов для переходу в наступ. Надалі, коли були накопичені достатні сили і отриманий необхідний бойовий досвід, велось стратегічний наступ, яке завершилося блискучою перемогою російської зброї. Успішно проводилися спільні дії сухопутних військ і військово-морського флоту.

Великих успіхів було досягнуто в галузі військово-інженерного мистецтва. Російська армія вміло здійснювала облогу фортець, широко використовуючи інженерні методи і масований вогонь артилерії для підготовки подальшого штурму. Висока майстерність було проявлено і в організації оборони фортець. Чудовим прикладом тому служить героїчна оборона Полтави. Великий розвиток отримала польова і фортечна фортифікація.

Бойовий досвід, накопичений збройними силами Росії в роки Північної війни, знайшов своє теоретичне узагальнення в двох найважливіших документах - Військовому статуті 1716 року і Морському статуті 1720 г. «Артикул військовий» включає положення військового права. Він відкривається указом Петра I з оголошенням тексту присяги, в якій

наголошено на думку про високе значення військової служби, покликаної забезпечувати державні інтереси країни.

Військовий статут 1716 р охоплював майже всі сторони життя армії і стверджував порядок, заснований на дотриманні суворої військової дисципліни. Всі військовослужбовці повинні були добре знати свої обов'язки і неухильно виконувати вимоги статуту. В історії військового мистецтва петровський статут відіграв велику роль. Він закріпив організаційні основи російської регулярної армії, визначив систему її навчання і виховання.

Не менш важливе значення мав і Морський статут 1720 г. Його створенню передувала тривала робота з узагальнення досвіду будівництва і бойової діяльності російського регулярного військово-морського флоту.

Петро I увійшов в історію як видатний державний діяч Росії, перетворювач її збройних сил, талановитий полководець і флотоводець. Він був творцем російської регулярної армії і військово-морського флоту, одним з основоположників російського військового мистецтва. Петро I теоретично розробив і блискуче застосовував на практиці передові для свого часу способи ведення збройної боротьби, які справили величезний вплив на подальший розвиток військової справи і забезпечили російському військовому мистецтву провідну роль протягом усього XVIII століття.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження були зроблені наступні висновки:

- Російська дипломатія і правителі допетровська часу не змогли здійснити назрілих корінних перетворень в Росії.
- Дипломатія Петра I і діяльність Великого Посольства стали основою для отримання виходу до Балтійського моря і зміцненню міжнародного престижу Росії.

- На відміну від своїх попередників, які впроваджували нововведення в якій-небудь одній області, Петро I здійснив реформи, які охопили всі сторони життя народу.
- Сподвижники Петра - російські дипломати зіграли важливу роль в справі захисту інтересів російської держави і завоювання його міжнародного авторитету.
- Діяльність російської дипломатії Петровської епохи, будучи яскравим прикладом вірного служіння батьківщині, справила величезний благотворний вплив на майбутніх нащадків.

Північна війна справила величезний вплив на зміни, що відбулися з країною. Велика частина реформ і перетворень Петра Великого була задумана і втілена в життя саме під впливом цієї війни. І хоча ці зміни в основному лягли важким тягарем на плечі простого народу, і не внесли на перший погляд в їхнє життя добродійних змін, а як зауважують деякі історики і дуже сильно ускладнили це життя, не можна не погодитися, що країна в очах світової спільноти набула високе становище. І хоча вона не стала такою Європейською державою, як уявляв собі це великий реформатор, тим не менш, позитивні зміни з нею сталися.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Бой со шведами у местечка Клецка. Журнал С. И. Неплюева. 19 апреля 1706 г. // Русская старина. — 1891, октябрь. — С. 25—32
2. Договор с Турцией // Реформы Петра I: сборник документов / Сост. Лебедев В.И. — М., 1937. — С. 248 — 255.
3. Наказ Петра I перед Полтавскою битвою // Хрестоматия по истории СРСР, Т.2: (1682-1856) /сост. С.С. Дмитриев и М.В. Нечкина. - 3-е изд., испр. и доп. - М., 1953. - С. 38.
4. Ништадский мирный договор, 30 августа 1721 р. // Вказана праця. — С.164-165.
5. Ништадский мир и принятие Петром I титула императора всероссийского // Хрестоматия по истории СССР. — Т. 2. — М., 1953. — С. 43- 44.
6. Ништадский мирный договор со Швецией // Хрестоматия по истории СССР. — Т. 2. — М., 1953. — С. 41- 42.
7. "Обстоятельная реляция" о Полтавской битве 28 июня 1709 г. // Хрестоматия по истории России с древнейших времен до наших дней. - М., 1999. - С.161-163
8. Петр Великий. Письма и бумаги императора Петра Великого. Т. 10. - Спб: Державная типография, 1887. — 662 с.
9. Уведомления газеты «Ведомости» о Полтавской битве // Хрестоматия истории СРСР, Т.2: (1682-1856) / уклад. С.С. Дмитриев и М.В. Нечкина. - М., 1953. С. 38-39
10. Поражение под Нарвою // Хрестоматия с истории СРСР, Т.2: (1682-1856) / уклад. С.С. Дмитриев и М.В. Нечкина. - М., 1953. - С. 37-38.

ЛІТЕРАТУРА

11. Анисимов Е. В. Государственные преобразования и самодержавие Петра Великого в первой четверти XVIII в. – СПб, 1997. – 97 с.
12. Артамонов В.А. Заря Полтавской победы (1708-2008): К 300-летию победы Петра Великого при Лесной. – М., 2008. – 112 с.
13. Артамонов В. А. Русская армия после Петра I. // Военно-исторический журнал. – М., 1997. – №3. – С.42-49.
14. Бакланова Н.А. Культурные связи России и Франции в первой четверти XVIII в. // Международные связи России в XVII–XVIII вв. (Экономика, политика, культура): сб. ст. / под ред. Л.Г. Бескровного. – М., 1966. – С. 303–445.
15. Бантиш-Каменский Н.Н. Обзор внешних сношений России (по 1800 г.). – Москва, 1894 - 1902 г.г., ч. 1 – 4.
16. Безбах С.А. Полтавское Сражение (27 июня 1709 г.). – М., 1939. – 63 с.
17. Бескровный Л. Г. Русская армия и флот в XVIII в. – М.: Воениздат, 1958. – 645 с.
18. Беспалов А. В. Северная война. Карл XII и шведская армия. Путь от Копенгагена до Переволочной. – М.: Рейтар, 1998. – 276 с.
19. Беспятый Ю. Н. Иностранные источники по истории России первой четверти XVIII в. – СПб.: Русско-Балтийский информационный центр БЛИЦ, 1998. – 479 с.
20. Бобилев В.С. Внешняя политика России эпохи Петра I. – М., 1990.
21. Бобровский П. О. Военное право в России при Петре Великом. Часть 2. – СПб: Типография В. С. Балашева, 1882. – 321 с.
22. Брікнер А.Г. Россия и Европа при Петре Великом. – СПб., 1880. – Т. 2. – С. 420–432.
23. Буганов В. І. Петр Великий и его время. – М.: Наука, 1989. – 192 с.
24. Буганов В. І., Буганов А. В. Полководцы XVIII в. – М.: Патріот, 1992. – 432с.

- 25.Буранок О. Петр I и Феофан Прокопович: диалог двух культур
(К постановке проблемы) // Монархия и народовластие в культуре
Просвещения. – М., 1995. – С. 17–24.
- 26.Валльгоф // Военная энциклопедия : [в 18 т.] / под ред. В. Ф. Новицкого
[и др.]. — СПб. ; [М.] : Тип. т-ва И. Д. Ситина, 1911—1915.
- 27.Возгрин В.Е. Датско-голландское соперничество при русском дворе
весной 1714 г. // Социально-политическая история СССР. – М., 1974. –
Ч. 1. –С. 191–206.
- 28.Возгрин В.Е. Россия и европейские страны в годы Северной войны:
История дипломатических отношений в 1697–1710 гг. – Л., 1986.
- 29.Всесвітня історія. – Т. 5. – М., 1958. – С. 379.
- 30.Зенін Д., Смірнов К. Что потерял швед под Полтавой. // Чудеса.
Приключения. - №7. - 2001. - С. 51.
- 31.История дипломатии. – Т. 1. – М.: Госполитиздат, 1959. – С. 341.
- 32.История России: тысячелетие дипломатии и междоусобных войн: Науч.
пособие – Екатеринбург: Средне-уральское книжное изд-во, 1995.
- 33.Карамзин Н. М. История государства Российского. Полное издание в
одном томе. – М.: Альфа-книга, 2011. – 1280 с.
- 34.Кафенгауз Б.Б. Северная война и Ништадтский мирный договор (1700 -
1721 гг.) - М.: изд-во АН СССР, 1944. – 80 с.
- 35.Ключевский В.О. Курс русской истории, 2-е изд., ч. IV 1915 г.
- 36.Ковалевский М. Новые данные о пребывании Петра I в Париже. //
Русская мысль, 1884.
- 37.Крилова Т.К. Россия и большой союз // Исторические записки – М.,
1942. – Т. 13. – С. 84–129.
- 38.Крилова Т.К. Франко-русские отношения в первой половине Северной
войны // Ист. зап. – М., 1940. – Т. 7. – С. 115–148.
- 39.Лебедев В. И. Полтавский бой. - М.: Молодая гвардия, 1939. – 44 с.
- 40.Масловский Записки по истории военного искусства в России.-Спб.,
1891.- №1. – С. 467.

- 41.Мезин С.А. Взгляд из Европы: французские авторы XVIII в. о Петре Великом. – Саратов, 1999.
- 42.Мишляевский А.З. Россия и Турция перед Прутским походом. Военный сборник. – Спб., 1901. - № 1.
- 43.Молчанов Н. Н. Дипломатия Петра. - М.: Международные отношения, 1990. – 448 с.
- 44.Нечаев В. Внешняя политика Петра Великого // Три века. – М., 1912. – Т. 3. – С. 150–156
- 45.Никифоров Л.А. Русско-английские отношения в 1718–1719 гг. и Аландский конгресс – М., 1946. – № 30. – С. 255–291.
- 46.Никифоров Л.А. Русско-английские отношения при Петре I. – М., 1950.
- 47.Никифоров, Л.А. Внешняя политика России в последние года Северной войны. : Ништадтский мир. — М., 1959.
- 48.Николаев И. М., Барабанов В. В., Рожков Б. Г. История России с древнейших времён до конца XX века.— М.: апрель, 2003. — С. 71. — 308 с.
- 49.Новосельцев О.П., Сахаров О.Н. и др. История России из начала XVIII до конца XIX в. - М., 1997
- 50.Павленко Н. И. Петр Великий.- М.: Мысль, 1994. – 591 с.
- 51.Павленко Н. И. Петр Первый. – М.: Молодая гвардия, 1976. – 384 с.
- 52.Павленко Н. И. Птенцы гнезда Петрова. -М., 1994. - С. 116.
- 53.Павленко Н. И. Тайны Петровской эпохи. - М.: Вече, 2006. – 317 с.
- 54.Полонянкина Е.А. Отечественные историки о русско-французских отношениях в 1717–1721 годы // Россия и Запад: Проблемы истории и культуры. – Нижневартовск, 2003. – С. 108–122.
- 55.Поршнева Б.Ф. К вопросу о месте России в системе европейских государств в XV–XVIII вв. – Вып. 2: Вопросы общей истории. – М., 1948. – С. 102–127.
- 56.Рибаків Д. Цар і царство в російській імагології // Київська старовина. – № 3. – 2001. – С. 179–189.

57. Сазонова Л. Панегиристы о гетмане Иване Мазепе // Литературная культура России: раннее Новое время. – М., 2006. – С. 483–518.
58. Соловьев С.М. История России с древнейших времен, кн. III, С. 145.
59. Сори́на Х. Аландский конгресс // Вопросы истории. – 1944. – № 6. – С. 50–65.
60. Стілле А. Карл XII, как стратег и тактик в 1707-1709 гг., Петербург, 1912 г., стр. 5 — 7.
61. Стилле А. Операционные планы Карла XII в 1707- 1709 гг., С. 150–156.
62. Таїрова-Яковлева Т. Г. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія зради. – К., 2013
63. Тарле Е. В. Русский флот и внешняя политика Петра I. - СПб.: Браск–Морской исторический сборник, 1994.- 118 с.
64. Тарле Е.В. Северная война и шведское нашествие на Россию. – М.: изд. социально-экономической литературы, 1958. – 119 с.
65. Тельпуховський Б. С. Северная война 1700 – 1721. - М.: Воениздат, 1946. – 198 с.
66. Федотова М. Украинские проповеди Дмитрия Ростовского (1670–1700 гг.) и их рукописная традиция // Труды отдела древних рукописей в Ленинграде (ТОДРЛ). – Т. 51. – СПб., 1999. – С. 253–288.
67. Фейгина С.А. Аландский конгресс: Внешняя политика России в конце Северной войны. – М., 1959.
68. Фейгина С.А. Внешняя политика России в конце Северной войны и Аландский конгресс: автореф. дис. д-ра ист. наук. – М., 1951.
69. Фейгина С.А. По страницам зарубежных исследований внешней политики России в XVI–XVIII веках // Вопр. истории. – 1955. – № 12. – С. 204–212.
70. Халтурин В. Ю., Боброва С.П., Богородская О. Е., Будник Г.А. и др. История России с древнейших времен / под ред. В.Ю. Халтурина. – Иваново, 2003.